

LYGTINIO PALEIDIMO PASKIRTIS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Lektorius Ramūnas Liutikas

Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto Penitencinės teisės ir veiklos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 274 06 17
Elektroninis paštas ramunas.liutikas@centras.lt

Pateikta 2003 m. birželio 30 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 18 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Psichologijos katedros profesorius habil. dr. Viktoras Justickis ir šio Universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas docentas dr. Alvydas Barkauskas

Pagrindinės sąvokos: atleidimas nuo bausmės, lygtinis paleidimas

Keywords: release from pronishment, conditional releate

S a n t r a u k a

Straipsnyje siekiama apžvelgti lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų instituto raidą, išnagrinėti Lietuvos Respublikos teisinę bazę, reglamentuojančią lygtinį paleidimą iš laisvės atėmimo vietų, šio instituto taikymo problemas ir priemones joms pašalinti, aptarti lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų instituto plėtros perspektyvas, argumentuotai pagrįsti prielaidą, kad lygtinio paleidimo definicija neatitinka šio teisės instituto turinio ir praktinių įgyvendinimo aspektų, suponuojančių bausmės požymius. Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą tenka reorganizuoti bei modernizuoti bausmių ir jų vykdymo sistemą, todėl autorius mano, kad šio straipsnio tema yra labai svarbi ir reikalinga išsames tyrimo. Straipsnyje kaip tyrimo medžiaga panaudoti pataisos inspekcijų darbuotojų apklausos duomenys.

Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmojoje pateikiama lygtinio paleidimo sąvoka, instituto raida ir teisinio reglamentavimo analizė; antrojoje nagrinėjamas lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimas ir jo vieta nacionalinės teisės sistemoje.

Problemos aktualumas

Lietuva, žvelgdama į savo istorinę praeitį, mokydama iš pažangių užsienio šalių patirties, stengiasi tapti demokratine valstybe, todėl dabar išgyvena svarbių reformų metus. Tai procesas, reikalaujantis aukštos moralės visuomenės, išplėtos ekonomikos ir gana tobulos teisės sistemos, todėl jis nėra trumpas arba staigus. Siekiant reformuoti šalies teisinę sistemą būtina analizuoti dabartinę jos būklę, nepakankamo efektyvumo priežastis.

Šalies įkalinimo įstaigos yra atsidūrusios ties perpildymo riba. Kai kuriose užsienio valstybėse, pavyzdžiui, JAV arba Anglijoje, jau XIX a. pradėtas taikyti įvairiais požiūriais daug naudingesnis ir veiksmingesnis institutas – probacija. Prof. S. V. Pozniševas sąlyginį paleidimą apibūdino kaip „vieną tų svarbių akstinių, kuris skatina kalinį palengva eiti tais laipsniais, iš kurių susideda bausmė“ [1, p. 99]. Šio instituto svarba pabrėžiama ir tarptautinėje baudžiamojoje teisėje. 1982 m. priimtoje Europos Tarybos rekomendacijoje Nr. R (82) 16 „Dėl paleidimo iš kalėjimo“ nurodoma, kad atleidimas nuo bausmės turi didelę reikšmę nu-

teistojo elgesio korekcijos procesui, nes taip įgyvendinami humanizmo, atsakomybės individualizavimo ir teisingumo principai [2].

Pagrindinis šio straipsnio tikslas – nustatyti lygtinio paleidimo instituto poziciją nacionalinės teisės sistemoje ir įvertinti šios pozicijos racionalumą.

Tyrimo objektas – lygtinio paleidimo institutas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje.

Tyrimo uždaviniai:

- lygtinio paleidimo raidos ir teisinio reglamentavimo analizė;
- šio instituto pozicijos teisinėje šalies sistemoje aiškinimas;
- hipotezės, kad lygtinis paleidimas yra baudmės sąsą, pagrindimas;
- instituto taikymo efektyvumą lemiančių veiksnių analizė ir efektyvumui didinti siūlomų priemonės.

Straipsnyje taikomi aprašomasis, lyginamasis, apklausos ir loginis-analitinis metodai.

1. Metodologiniai lygtinio paleidimo aspektai

1.1. Sąvokų išaiškinimas

Atleidimas nuo baudmės (lygtinės pataisos (probacijos) forma Lietuvoje) – tai asmens, teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu pripažinto kaltu nusikaltimo padarymu, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo visos ar dalies paskirtos baudmės atlikimo [3, p. 375]. Beje, kai kuriose šalyse probacija laikomas ne tik baudmės atlikimo atidėjimas, bet ir baudmės skyrimo atidėjimas.

Lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietos – tai sąlyginio atleidimo nuo baudmės rūšis, kai nuteistasis lygtinai atleidžiamas nuo tam tikros laisvės atėmimo baudmės dalies atlikimo nustatant bandomąjį laikotarpį bei tam tikrus elgesio apribojimus [3, p. 453]. Kai kuriose pasaulio valstybėse, pavyzdžiui, Kanadoje, lygtinis paleidimas žinomas *parolio* (angl. „parole“) pavadinimu.

1.2. Lygtinio paleidimo instituto raida

Didelę įtaką baudmių sistemai padarė 1778 m. Anglijoje Dž. Hovardo (1726–1790) iniciatyva įvykdyta baudmių sistemos reforma. XIX a. paplito nutėmimo baudmė, taikyta kaip mirties baudmės alternatyva, o to paties amžiaus viduryje tikrą revoliuciją sukėlė Airijoje įdiegta pažangioji kalnimo sistema. Jos esmė buvo ta, kad kalnimo režimas tiesiogiai priklausė nuo kalnimojo elgesio, o valdžia galėjo nuteistąjį atleisti nuo likusios baudmės dalies, jei jis gerai elgsis [4]. Tai buvo lygtinio paleidimo iš baudmės atlikimo vietos instituto užuomazgos. Anglijoje XIX a. pabaigoje atlikę tam tikrą dalį baudmės nuteistieji buvo paleidžiami į laisvę atsižvelgiant į jų asmenybę, ankstesnius nusikaltimus, pakartotinio nusikaltamumo tikimybę. Tokia pati padėtis buvo ir kitose pažangiose valstybėse. Taip atsirado *parolis*¹. Taigi anglų teisės sistema laikoma lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų instituto atsiradimo ir raidos pagrindu.

Lietuvoje šis institutas atsirado gerokai vėliau. Šalies teisinės sistemos raidai lemiamos įtakos turėjo tai, jog ilgą laiką Lietuva priklausė Rusijos imperijai. Nors Rusija buvo ganėtinai pažangi teisinės sistemos reformavimo srityje, tačiau Lietuva tebuvo jos periferija, kurią permainos pasiekdavo pavėluotai. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu tiek teisei apskritai, tiek kalnimo sistemai modernizuoti buvo skiriama daug dėmesio. 1932 m. Lietuvoje buvo įstatymiškai įtvirtinta Borstali kalnimo sistema, kurios esmė – laisvės atėmimo baudmės trukmę galėdavo nustatyti įkalnimo įstaigos administracija, atsižvelgdama į teisėjo skirto minimalaus ir maksimalaus laiko ribas ir kalnimo elgesį. Pažangūs įstatymai teikė vilčių įkalnimo sistemos reformoms įtvirtinti. Deja, reformas 1940 m. nutraukė nepriklausomos Lietuvos

¹ „Parole“ išvertus iš prancūzų kalbos reiškia „žodis“. Iš čia kilo ir nuteistojo paleidimas pagal pasižadėjimą (garbės žodį) laikytis tam tikrų sąlygų.

aneksija. 1940–1990 m. Lietuvoje veikė TSRS įkalinimo įstaigų sistema ir įstatymai. Lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų reglamentuojantys įstatymai, kaip ir visi kiti, buvo priimami Maskvoje, o Lietuvoje papildomi ir tvirtinami kaip savi. Lietuvai esant Tarybų Sąjungos Respublika, lygtinio paleidimo taikymo ribos buvo tai siauriamos, tai vėl plečiamos.

Lietuvai 1990-aisiais atgavus nepriklausomybę, lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų reglamentuojančios teisės normos išliko beveik tos pačios, tačiau per pastarąjį dešimtmetį buvo padaryta daug pakeitimų. Šiuo metu lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų institutą reglamentuoja Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (toliau – BVK), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK), Pataisos inspekcijų darbo tvarka, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymai bei kiti teisės aktai.

1.3. Lygtinio paleidimo teisinis reglamentavimas

Iki 2003 m. gegužės 1 d. lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų reglamentavo Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK). 2002 m. birželio 27 d. buvo priimtas ir 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo BVK [5]. Lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų tvarką ir sąlygas reglamentuoja BVK septintasis skirsnis. Jame yra kai kurių pakeitimų, nors jie pačios instituto esmės ir nekeičia. Lygtinio paleidimo paskirtis, jį taikančios institucijos, terminai, sąlygos ir skiriami įpareigojimai išlieka beveik tie patys. Pažymėtina, kad privalomoji atlikti bausmės dalis diferencijuojama ne pagal BK numatytus nusikaltimus arba bausmės trukmę, o pagal grupes pataisos įstaigose. Pavyzdžiui, asmenys, laikomi paprastose pataisos namų grupėse, privalės atbūti ne mažiau kaip du trečdalius teismo jiems paskirtosios bausmės [5, p. 92]. Šį straipsnį papildo BPK 360 straipsnis, nurodantis, kad teikimus dėl lygtinio paleidimo nagrinėja teismas teisiamajame posėdyje [6, p. 114]. To paties kodekso 362 straipsnyje buvo numatyta, kad klausimus dėl lygtinio paleidimo nagrinėja ir nutartimi išsprendžia nuosprendį priėmęs teismas, tačiau priėmus įstatymą Nr. IX–1496 dėl šio kodekso pakeitimų tokios nuostatos atsisakyta – nuo 2003 m. gegužės 1 d. nutartį dėl lygtinio paleidimo priima pataisos įstaigos buvimo vietos apylinkės teismas [7]. Tame pačiame straipsnyje pateikta dar viena naujovė – teismas posėdyje dalyvauti šaukia ne tik nuteistąjį, bet ir prokurorą bei gynėją, tačiau šiems asmenims neatvykus klausimas sprendžiamas toliau. Dėl nuteistojo, kuris gali būti lygtinai paleistas iš pataisos įstaigos, į teismą kreipiasi pataisos įstaigos administracija su teikimu, kuriame apibūdinamas nuteistojo elgesys, socialinės nuostatos ir prie kurio pridedama psichologinės tarnybos išvada bei raštiškas nuteistojo įsipareigojimas doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad nuteistasis pasitaisys. Teismas lygtinai paleidžiamam asmeniui nustato vieną ar kelias iš tam tikrų pareigų (pvz., draudimas išeiti iš namų tam tikru laiku ir pan.).

BVK 159 straipsnis numato, kad laisvės atėmimo vietos administracija per dvi paras nuo nutarties lygtinai paleisti asmenį privalo su juo atsiskaityti ir išduoti rašytinį paliepimą išvykti į gyvenamąją vietą, kuriame nurodomas nuvažiuoti reikalingas laikas. Į savo gyvenamąją vietą nuteistasis vyksta savarankiškai valstybės lėšomis, o atvykęs turi užsiregistruoti pataisos inspekcijoje. To paties kodekso 160 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad lygtinai paleidžiami asmenys turi Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams įstatymais nustatytas teises ir pareigas su tam tikrais apribojimais. Šie apribojimai atitinka teismo nustatytus įpareigojimus.

BVK 163 straipsnio pataisos inspekcijos įvardijamos kaip lygtinai paleistų asmenų priežiūrą vykdančios institucijos. Tačiau dėl didelio darbo krūvio ir lėšų stygiaus tokia kontrolė vykdoma minimaliai arba (kai kuriems įpareigojimams) visai nevykdoma. Lygtinio paleidimo priežiūros vykdymas nustatytas *Pataisos inspekcijų darbo tvarkoje*, patvirtintoje Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. 107 [8]. Kiekvienas lygtinai paleistas nuteistasis įrašomas į pataisos inspekcijos įskaitą ir sudaromas individualaus darbo su nuteistuoju planas, kuriame apibrėžiamos esminės konkretaus laikotarpio nuteistojo problemos ir numatomos priemonės joms spręsti. Individualus planas sudaromas remiantis Kalėjimų departamento direktoriaus patvirtintomis Individualaus darbo su asme-

nimis, lygtinai paleistais iš pataisos įstaigų, ir asmenimis, lygtinai atleistais nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, plano sudarymo metodinėmis rekomendacijomis [9]. Tam tikru aspektu lygtinio paleidimo vykdymą reglamentuoja ir Lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų bei lygtinai atleistų nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą asmenų socialinės integracijos programa, patvirtinta Kalėjimų departamento direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 4/07–79. Šios programos tikslas – padėti nuteistiesiems pritaikyti jau turimas žinias bei suteikti naujų socialinių žinių, kurios padėtų integruotis į visuomenę ir tenkinti poreikius teisėtai būdais. Programą vykdo teritoriniai regionų pataisos inspekcijų padaliniai [9].

Lygtinai paleistiems asmenims, kurie pažeidžia darbo drausmę arba viešąją tvarką, pagal Bausmių vykdymo kodekso 161 straipsnį gali būti taikoma drausminė arba administracinė atsakomybė [5, p. 94], taip pat poveikio priemonės – įspėjimas arba nuobauda. Sistemingai arba itin piktybiškai pažeidinėjančius darbo drausmę, viešąją tvarką arba nustatytas gyvenimo taisykles policija gali sulaikyti iki 5 parų, pataisos inspekcija – perduoti medžiagą teismui, kad būtų sprendžiamas klausimas dėl asmenų pasiuntimo į pataisos įstaigą. Už gerą elgesį, sąžiningą darbą (o nepilnamečiams – ir už gerą mokymąsi) pataisos inspekcijos vadovas gali taikyti tokias paskatinimo priemones kaip padėka ar prieš terminą panaikinta pirmiau paskirta nuobauda, taip pat teismo sprendimu gali būti panaikintas vienas arba keli iš BVK 157 straipsnio 5 dalyje nurodytų įpareigojimų [5, p. 92]. Be to, pataisos inspekcijos pareigūnas, įsitikinęs, kad prižiūrimas nuteistasis laikosi nurodytų įpareigojimų, gali kreiptis į pataisos inspekcijos vadovą su pasiūlymu prašyti teismo nuteistąjį lygtinai atleisti nuo bausmės prieš terminą arba pakeisti neatliktąją bausmės dalį švelnesne bausme. Lygtinai paleistų asmenų, kurių buvimo vieta nežinoma, paiešką vykdo policija [5, p. 95].

Rengiamos naujos Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės, kuriose bus reglamentuojami kai kurie santykiai, susiję su socialinės paramos teikimu lygtinai iš laisvės atėmimo įstaigų paleidžiamiesiems asmenims. Šiuo metu socialinės paramos klausimai nagrinėjami minėtoje Socialinės integracijos programoje ir kituose norminiuose teisės aktuose.

Yra tokių teisės aktų, kurie tiesiogiai nereglamentuoja lygtinio paleidimo tvarkos bei sąlygų, tačiau jie vis dėlto susiję su santykiais, kylančiais dėl lygtinai paleidžiamų asmenų. Tai Socialinių paslaugų įstatymas [10], Apskritis valdymo įstatymas [11], Bedarbių rėmimo įstatymas [12], Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 360 „Dėl Socialinės paramos koncepcijos“ [13], 1992 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 704 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų apsirūpinimo gyvenamosiomis patalpomis įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ [14], 1992 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 318 „Dėl nakvynės namų steigimo grįžusiems iš įkalinimo vietų bei kai kuriems kitiems asmenims ir jų įdarbinimo“ [15], 1999 m. spalio 25 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalinimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 2000–2004 m. programos patvirtinimo“ [16] ir kt.

Akivaizdu, kad lygtinio paleidimo institutą reglamentuoja nemažai Lietuvos Respublikos teisės aktų, tačiau nepakankamai išsamiai ir aiškiai.

2. Lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimas

2.1. Institucijos, įgyvendinančios lygtinį paleidimą

Lygtinio paleidimo institutą Lietuvoje įgyvendina trys institucijos: laisvės atėmimo bausmę vykdanči institucija, teismas ir pataisos inspekcija. Jų sąveiką galima pavaizduoti schema:

LAISVĖS ATĖMIMO BAUSMĘ VYKDANTI INSTITUCIJA INSPЕКCIJA	TEISMAS	PATAISOS
---	---------	----------

Laisvės atėmimo bausmę vykdanči institucija teikia teikimą teismui dėl lygtinio paleidimo, teismas priima nutartį, o pataisos inspekcija šią nutartį vykdo. Laisvės atėmimo bausmę vykdančios institucijos ir teismo funkcijos įgyvendinant lygtinį paleidimą aprašytos pirmajame skyriuje.

2000 m. rugsėjo 1 d. Pataisos reikalų departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, kuriam buvo atskaitingos tuometinės pataisos darbų inspekcijos, reorganizuotas į Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, o buvusios pataisos darbų inspekcijos pavadintos pataisos inspekcijomis. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2000 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. 178 [17] šalies teritorijoje buvo įsteigtos 52 pataisos inspekcijos, 2001 m. gruodžio 29 d. teisingumo ministro įsakymu Nr. 275 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų pataisos inspekcijų įsteigimo“ [18] reorganizuotos į 5 regionines pataisos inspekcijas. Jos turi visus juridiniam asmeniui būtinus atributus (iki šio teisės akto paskelbimo pataisos inspekcijos faktiškai neturėjo juridinio asmens statuso, nors Tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statute pataisos inspekcijos buvo įvardijamos Kalėjimų departamento įstaigomis). 2002 m. sausio 22 d. teisingumo ministro įsakymas Nr. 16 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų pataisos inspekcijų nuostatų patvirtinimo“ [19] apibrėžė pataisos inspekcijų, kaip juridinių asmenų, teisinę kompetenciją.

Pataisos inspekcijų darbo tvarkos [7] pagrindu šios inspekcijos organizuoja teismo nutarčių dėl lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų vykdymą: tvarko asmenų, lygtinai paleistų iš laisvės atėmimo vietų, įskaitą, jų asmens bylas ir pan., nustatyta tvarka taiko lygtinai paleistiems asmenims atitinkamas priemones. Tačiau nėra numatytų resocializacijos, socialinės paramos metodikų.

Lygtinai paleistiems asmenims reintegruoti į visuomenę padeda ne tik valstybinės institucijos. Šalyje veikia nevyriausybinės organizacijos, kurių pagrindinė veiklos sritis yra darbas su teistais asmenimis. Šiuo metu aktyviausiai veikiančios nevyriausybinės organizacijos yra Lietuvos kalinių globos draugija ir Lygtinai išleistų asmenų priežiūros organizacija. *Lietuvos kalinių globos draugija* visuomenėje propaguoja kalinių globos reikalingumą, kreiptasi į Seimą arba kitas valdžios ir valdymo institucijas su įvairiais teisės aktų, ginančių teisto žmogaus teises, projektais ir pan. Šios draugijos reabilitacijos centras į laisvę grįžusiems nuteistiesiems teikia įvairią pagalbą. Centre organizuojamų individualių pokalbių metu aptariamos klientų asmeninės problemos. Pagrindinis šio centro veiklos principas – „padėk pats sau“, taigi nuteistieji skatinami gyventi savarankiškai, nes gyventi vien tik laukiant kitų pagalbos arba labdaros negalima [20].

Lygtinai išleistų asmenų priežiūros organizacija rūpinasi tik iš laisvės atėmimo vietų lygtinai paleidžiamais asmenimis. Organizacijos savanoriai (Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos ir Socialinio darbo katedrų studentai bei Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto studentai) dar kolonijose pradeda rengti lygtinai paleidžiamuosius gyventi laisvėje socialine bei psichologine prasme. Šiems nuteistiesiems išėjus į laisvę pradėtas darbas tęsiamas: padedama susitvarkyti dokumentus, rasti gyvenamąją vietą, darbą, skatinamas prosocialus elgesys, taip pat padedama įveikti psichologinius sunkumus.

Panašių nevyriausybinių organizacijų esama ir kitose Lietuvos apskrityse. Kai kuriose šalies pataisos darbų kolonijose yra įsikūrusios *nuteistųjų savitarpio pagalbos organizacijos*, kurių vienas iš veiklos tikslų yra ir bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis siekiant padėti išeinantiems į laisvę nuteistiesiems susirasti darbą, gyvenamąją vietą ir pan.

2.2. Lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimo problemos

Praktikoje, deja, ne viskas vyksta taip sklandžiai, kaip numato teisės aktai. Pataisos inspekcijų pareigūnams tenka susidurti su situacijomis, kurios nėra aptartos teisės aktuose. Pataisos inspekcijų veiklos kokybę menkina grynai techninės ir organizacinės kliūtys.

Taisytinai jau pats lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimo pradinis etapas. Dėl šalies kriminogeninės padėties dideli teismų darbo krūviai, o tai komplikuoja lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų instituto įgyvendinimą, nes teismai vėluoja svarstyti teikimus dėl lygtinio paleidimo taikymo. Laisvės atlikimo vietose lygtinio paleidimo tenka laukti ne vienam nuteistajam, kuriam pagal BVK 157 straipsnį [5, p. 91] lygtinis paleidimas jau gali būti taikomas (padėtis ypač paaštrėjo pradėjus taikyti naujuosius kodeksus).

Lygtinai paleisti nuteistieji iš įkalinimo įstaigų paleidžiami nepasirengę gyventi visuomenėje. Keletą metų nelaisvėje praleidęs žmogus praranda daugelį socialinių įgūdžių. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso projekte (6 variante) buvo numatyta steigti vadinamuosius pusiaukelės namus (angl. „*halfway house*“), puikiai pasiteisinančius užsienio valstybių praktikoje (pvz., Kanadoje). Paleidžiamas nuteistasis čia gali pereiti tam tikrą resocializacijos etapą. Kelia nuostabą tai, kad BVK [5] apie tokią pažangią nuteistų asmenų resocializacijos priemonę – pusiaukelės namus – jau nebekalbama. Tai susiję su sunkia ekonomine šalies padėtimi. Bet sutaupytas šioje srityje lėšas teks paskirti tiems patiems nuteistiesiems išlaikyti įkalinimo įstaigose, kai jie, nesugebėję prisitaikyti visuomenėje, grįš atgal.

Pataisos inspekcijų darbas dėl tam tikrų materialinių arba organizacinių kliūčių, su kuriomis susiduria šių inspekcijų pareigūnai, ne visada yra efektyvus. Tokią padėtį reikėtų vertinti atsižvelgiant į visos Lietuvos politinį ir ekonominį kontekstą, tačiau netgi esant sudėtingai bendrai šalies padėčiai kai kurias pataisos inspekcijų veikloje pasitaikančias problemas galima išspręsti ir esamomis sąlygomis, be didelių materialinių lėšų (pvz., nuteistųjų priežiūrai pritraukiant savanorius).

Priežiūradami lygtinai paleistus nuteistuosius, pareigūnai pas juos lankosi savo lėšomis. Gali atrodyti, kad šią problemą išspręsti padėtų bendradarbiavimas su teritorinėmis policijos įstaigomis. Tačiau tokia alternatyva nesuderinama su tarptautiniais elgesio su kaliniais standartais: 1955 m. Ženevoje JTO priėmė Tipines minimalias elgesio su kaliniais taisykles [21, p. 162]. 60 taisyklėje rašoma: „lygtinai paleistųjų priežiūra neturi būti patikėta policijai ir turi būti derinama su veiksminga socialine parama“.

Svarbus yra darbuotojų skaičiaus klausimas. Autoriui 2002 m. sausį atlikus pataisos inspektorių apklausą paaiškėjo, kad su lygtinai paleistais nuteistaisiais jie susitinka vieną kartą per ketvirtį. Šių susitikimų metu inspektoriai pokalbiui gali skirti maždaug tik 12–20 min., nes vienas pareigūnas prižiūri apie 170 nuteistųjų [22]. Abejotina šių pokalbių nauda nuteistojo elgesio korekcijos procesui. Tuo tarpu Kanadoje probacijos pareigūnas kaupia medžiagą apie probuojamuosius ir ją perduoda probacijos tarnybos savanoriams, o šie probuojamuosius aplanko beveik kasdien [23]. Remiantis informacija apie vienam pataisos inspektoriui tenkantį nuteistųjų skaičių teigtina, jog šiuo metu laisvėje esančius nuteistuosius prižiūrinčių pataisos inspekcijų pareigūnų tikrai neužtenka tam, kad jie galėtų veiksmingai atlikti visas jiems paskirtas funkcijas. Siekiant lygtinio paleidimo institutą padaryti efektyvesnį, į lygtinai paleistų asmenų priežiūros ir globos procesą reikia įtraukti visuomenę ir savanorius. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose tai nebūtų didelė problema, nes yra nevyriausybinių organizacijų, teikiančių pagalbą nuteistiems asmenims. Dirbti šioje srityje galėtų ir aukštųjų mokyklų studentai. Tačiau vėl – pataisos inspekcijų ir savanorių organizacijų sąveika nėra iki galo teisiškai reglamentuota¹.

¹ BVK įtvirtintas tik bendrasis principas, kad „nuteistųjų pataisos procese **gali** dalyvauti visuomeninės organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai bei kiti fiziniai ir juridiniai asmenys“.

Autoriui atlikus pataisos inspekcijų pareigūnų apklausą net 60 proc. jų teigė maną, jog priežiūra turi realią įtaką nuteistojo elgesiui. Tai lemia daugelis aplinkybių: kaltės forma (didesnę įtaką priežiūra daro padariusiems nusikaltimus dėl neatsargumo), gyvenamoji aplinka (kuo ji asocialesnė, tuo sunkiau asmenį paveikti), netgi nuteistojo amžius (vyresni asmenys geriau supranta esamą padėtį, mažiau linkę pažeidinėti taisykles). Vykdytą kontrolės funkciją susiduriama su kai kuriais neaiškumais. Kyla problemų dėl draudimo lankytis tam tikrose vietose, jei tai nesusiję su darbu (BVK 157 str. [5, p. 92]), vykdymo. Teismui uždraudus lankytis įstaigose, prekiaujančiose alkoholiniais gėrimais, draudimas sunkiai įvykdomas, nes alkoholiniais gėrimais prekiauja dauguma maisto produktų parduotuvių. Neišspręstas ir kitų teismo įpareigojimų įgyvendinimo klausimas. Dažnai teismai nustato asmeniui draudimą išeiti iš namų nakties metu. Kaip pataisos inspektoriumi patikrinti informaciją, kad lygtinai paleisto asmens nustatytu laiku nėra namuose, jei į lygtinai paleistojo privatų būstą įeiti jis neturi juridinio pagrindo?

Šie atvejai rodo lygtinio paleidimo, kaip teisės instituto, neapibrėžtumą. Teorijoje lygtinis paleidimas apibrėžiamas kaip lygtinio atleidimo nuo bausmės rūšis, tačiau įstatymų leidėjas lygtinį paleidimą traktuoja kaip bausmę (BVK 157 str. nustato pareigą „įsidarbinti ir pranešti apie tai bausmės vykdymo institucijai“), nors tokios bausmės nėra BK 42 straipsnyje, nustatančiame bausmių sistemą [24, p. 22]. Pažymėtina, kad lygtinio paleidimo sąvoka nėra viename įstatyme nėra išaiškinta, o jo esmė atitinka bausmės turinį: nuteistajam nustatomi tam tikri įpareigojimai ir apribojimai. Siūlytina bausmių vykdymo įstatymuose apibrėžti lygtinio paleidimo statusą įtvirtinant jį kaip vieną iš laisvės atėmimo bausmės struktūrinių elementų.

Apibendrinant galima teigti, kad pastaruosiu metu lygtinai iš laisvės atėmimo vietų paleistus asmenis prižiūrintiems pataisos inspekcijų pareigūnams tenka dirbti ne geriausiomis sąlygomis, o tai lemia jų darbo kokybę, taigi ir lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų instituto taikymo efektyvumą. Sunkiai nugincijama būtinybė į lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimo procesą įtraukti savanorius ir visuomenę.

2.3. Tyrimas

2002 m. sausį autorius atliko pataisos inspekcijų darbuotojų apklausą, kurios rezultatai atspindi pataisos inspekcijų veiklos realijas ir lygtinio paleidimo instituto plėtros tendencijas, todėl juos trumpai pakomentuosime. Apklausti 52 iš 90 tuo metu dirbusių skirtingo amžiaus (nuo 22 iki 51 metų) respondentai, turintys aukštąjį išsilavinimą bei skirtingą darbo pataisos inspekcijose stažą (nuo 6 mėn. iki 12 metų).

Į klausimą apie lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų reikalingumą tik vienas iš 52 respondentų atsakė neigiamai. Tikėtina, kad įkalinimo įstaigose nuolat didėjant nuteistųjų skaičiui kitokių atsakymų į šį klausimą laukti ir nevertėjo.

Atsakymus į klausimą, už kokius nusikaltimus nuteistiems ir dalį bausmės atlikusiems asmenims galėtų būti taikomas lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų, galima suskirstyti taip: už visus – 9, už visus, išskyrus sunkius tyčinius, pavojingus žmogaus gyvybei ir sveikatai, – 21, už nesunkius tyčinius ir netyčinius – 12, tik už netyčinius – 7. Net 41,17 proc. respondentų buvo už tai, kad lygtinis paleidimas būtų taikomas visiems, išskyrus nuteistuosius už sunkius tyčinius, pavojingus žmogaus gyvybei ir sveikatai nusikaltimus. Tikėtina, kad ši nuomonė pasikeistų, jeigu lygtinis paleidimas sutartinai būtų įvardijamas kaip bausmė (t. y. pagerinama nuteistojo teisinė padėtis), o ne kaip atleidimo nuo bausmės rūšis.

45,01 proc. respondentų mano, kad lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų Lietuvos Respublikos teisiniuose aktuose reglamentuotas tinkamai, o 54,9 proc. – kad netinkamai.

Tik 39,21 proc. respondentų atsakė, kad lygtinai paleidžiamiems nuteistiesiems teismo nustatomi įpareigojimai yra gana efektyvūs, o 60,79 proc. respondentų nuomonė šiuo klausimu buvo neigiama. Todėl suprantama, kodėl tie patys 60,79 proc. respondentų galimybę teismui įpareigojimų vykdymą pakeisti piniginiu užstatu vertina teigiamai.

Respondentai nurodė, kad vidutiniškai 40,12 proc. lygtinai paleistų asmenų yra ganėtinai motyvuoti ateityje laikytis įstatymų ir visuomenėje priimtų elgesio taisyklių. Ko trūksta,

kad kiti beveik 60 proc. lygtinai paleistų asmenų būtų motyvuoti gyventi visuomenei priimtina, nenusikalstama gyvenimą? Atsakymas paprastas: lygtinai paleidžiami asmenys laisvėn išaina praradę socialinius įgūdžius. Ilgesnį laiko tarpą nelaisvėje išbuvęs žmogus nemoka, negali, o kai kada ir nenori pasirūpinti savimi.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kokios institucijos, respondentų nuomone, turėtų vykdyti ir kontroliuoti lygtinį paleidimą. 34 proc. respondentų mano, kad tai turėtų būti pataisos inspekcijos, 20 proc. – pataisos inspekcijos ir policija, 14 proc. – policija, 12 proc. – nauja institucija, 10 proc. – nauja institucija ir policija, 10 proc. – pataisos inspekcijos ir nauja institucija. Straipsnio autorius mano, kad tokia pozicijų įvairovė nulemta kol kas neaiškiu lygtinio paleidimo vykdymo teisiniu reglamentavimu. Pataisos inspektoriai turi užtikrinti lygtinio paleidimo vykdymą, tuo tarpu kai kurių įstatymų numatytų įpareigojimų (pvz., būti namuose nustatytu laiku) kontroliuoti faktiškai neįmanoma.

Artėjant prie Europoje taikomų standartų daug dėmesio turėtų būti skiriama pataisos ir prisitaikymo prie visuomenės programoms. Vakarų Europoje plačiai paplitęs įvairių pataisos programų taikymas, o laisvės atėmimas taikomas tik kaip kraštutinė priemonė, kai atsižvelgiant į padaryto nusikaltimo sunkumą kitokia bausmė būtų neadekvati.

Lietuvoje taip pat pastebimi šios srities pokyčiai teigiama linkme. Ėmus reformuoti teisinę sistemą vienu iš teisės sistemos reformos prioritetų buvo pasirinktas probacijos ir parolio tarnybos kūrimas. Reformos būtinybę lėmė keletas veiksnių. Svarbiausi iš jų yra baudžiamosios ir bausmių vykdymo sistemos humanizavimas, ilgalaikio visuomenės saugumo užtikrinimas siekiant sudaryti nusikaltusiems ir nuteistiems asmenims kuo palankesnes sąlygas pasikeisti ir pritapti visuomenėje. Svarus argumentas yra finansiniai duomenys apie bausmių atlikimo išlaidas: pataisos darbų įstaigose vienam nuteistajam per dieną vidutiniškai tenka 18,9 lito, o pataisos inspekcijos įskaitoje įrašytam nuteistajam – tik 0,52 lito [25, p. 75]. Padėties analizė parodė, kad reforma būtina. Galima kelti klausimą tik dėl to, kokiais būdais ir priemonėmis reikia ją atlikti. Galimi du variantai: 1) reformuoti dabar esančią sistemą nedarant esminių pakeitimų ir nekuriant naujų institucijų, o tiesiog pertvarkant jas perskirstant kompetenciją ir pareigas jau esančioms; 2) reformuoti visą sistemą iš esmės, t. y. keisti įstatymus, sukurti naujas institucijas ir perskirstyti jau veikiančių kompetenciją. Pirmasis sprendimas reikalautų mažesnių išlaidų ir būtų lengviau įgyvendinamas, nes nereikėtų skirti lėšų naujoms institucijoms kurti, naujiems darbuotojams rengti, todėl reformos vykdymas užimtų mažiau laiko. Tačiau tikėtina, kad jis būtų mažiau veiksmingas, nes dirbtų tie patys darbuotojai, besilaikantys tų pačių nuostatų (paprastai žmonės gana sunkiai keičia savo nuostatas), turintys tą patį išsilavinimą kaip ir iki reformos. Norint pasiekti geresnių rezultatų reikia keisti pasenusią, šiandieninių žmogaus ir visuomenės teisių apsaugos principų neatitinkančią sistemą. Antrasis sprendimo variantas sudėtingesnis, ilgiau truktų tiek pasirėngimas reformai, tiek pati reforma, be to, daugiau dėmesio ir pastangų reiktų skirti visuomenės švietimui, nes reformos sėkmė labai priklauso nuo to, kaip ją priims visuomenė. Tačiau būtent esminė reforma yra rezultatyvesnė, nes šiandieninėje sistemoje uždavinių ir kompetencijos tarp institucijų paskirstymas neatitinka praktinių poreikių. Bausmių vykdymo sistemoje turėtų dirbti specialistai, turintys dirbti su nuteistaisiais reikiama kvalifikacija, besivadovaujantys pažangiomis nuostatomis. Užsienio šalyse (pvz., Kanadoje) populiariau kiekvienai tarnybai turėti savo *misiją*, kurioje nusakomi pagrindiniai veiklos uždaviniai ir tikslai [26]. Pagrindinio visos pataisos sistemos uždavinio – užtikrinti visuomenės saugumą padedant nuteistiesiems saugiai reintegrotis į visuomenę – sėkmingas vykdymas labai priklauso nuo šį uždavinį įgyvendinančio personalo kvalifikacijos. Šiandien ta kvalifikacija, deja, nėra patenkinama. Pavyzdžiui, Švedijoje ar Kanadoje [27] visi šios srities darbuotojai privalo turėti universitetinį arba atitinkamą profesinį (tarkime, socialinio darbo) išsilavinimą. Lietuvoje keletą dešimtmečių tam nebuvo skiriama dėmesio, pataisos inspekcijose (buvusiose pataisos darbų inspekcijose) dirbo žmonės, neturintys reikiamų psichologinių žinių ir tinkamo pasirėngimo dirbti su nuteistaisiais. Tik 2000/2001 mokslo metais Lietuvos teisės universitete Penitencinės teisės ir veiklos katedros specialistai pradėjo dėstyti tokias disciplinas kaip socialinis darbas pataisos inspekcijose, administracinė veikla pataisos inspekcijose ir socialinė edukologija pataisos inspekcijose. Tačiau ir tai dar nebuvo geriausia išeitis, nes minėti spe-

cialistai bus rengiami 3–4 metus, o dirbti tenka jau dabar. Be to, negalima „nurašyti“ dabar dirbančių žmonių, kurie turi patirties, bet neturi reikiamų žinių, tinkamo profesinio pasirengimo. Todėl Tarnybos kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymo įgyvendinimo įstatyme [28] buvo nurodyta, kad priimti nauji pareigūnai ir kiti valstybės tarnautojai turi baigti įvadinio mokymo kursus, o seniau dirbantys – tobulinti kvalifikaciją Kalėjimų departamento Mokymo centre. Toks Mokymo centras veikia Vilniuje. 2000 m. spalį jame pradėti organizuoti pataisos inspektorių kvalifikacijos tobulinimo kursai. Tačiau ir šiame pažangiame procese yra spragų. Kol kas dar nėra aiškios ir bendros pataisos inspekcijų (parolio) darbuotojų rengimo koncepcijos, todėl nėra ir aiškios nuostatos, koks turėtų būti lygtinio paleidimo pareigūnas. Ateityje gali kilti problema, kai skirtingose mokymo institucijose parengti darbuotojai neatitiks bendrų šios srities darbuotojams keliamų reikalavimų, skirsis prioritetai ir darbuotojų samprata apie jiems keliamus reikalavimus. Bet tai nėra šio darbo tema, todėl išsamiau ji nebus nagrinėjama.

Kalbant apie lygtinio paleidimo pareigūnų rengimą reikėtų paminėti ir tai, kad mūsų šalyje vis dar nėra valstybės nustatytų lygtinio paleidimo (parolio) darbuotojų profesinių standartų. Tarkime, Kanadoje yra parengti Kanados pataisos tarnybos veiklos standartai, kuriais vadovaujantis šiam darbui yra atrenkami darbuotojai, o patys darbuotojai tiksliai žino, kokie yra jų tikslai ir uždaviniai. Standartai leistų tiksliai apibūdinti, koks turi būti pataisos sistemos darbuotojų darbas, kaip jis turi būti atliekamas. Tiesa, dabar Lietuvoje naudojamos pareiginės instrukcijos, tačiau jos toli gražu neapibrėžia visų pataisos sistemos darbuotojams keliamų reikalavimų bei nenurodo, kokiomis vertybėmis ir kokiais metodais vadovaudamiesi darbuotojai įvykdytų minėtus reikalavimus. Štai kodėl nėra aiškios parolio arba lygtinio paleidimo pareigūno vizijos. Manome, kad sukurti tokius standartus turi būti vienas iš artimiausių pataisos sistemos reformos uždavinių.

Kalbant apie galimybes tobulinti pataisos inspekcijas būtų galima pamąstyti apie tai, ar nevertėtų steigti atskiros tarnybos, kuri dirbtų tik su lygtinai paleistais asmenimis. Kaip pavyzdį galima imti Kanados nacionalinę parolio tarybą, kuri organizuoja lygtinio paleidimo vykdymą pradedant darbu su nuteistaisiais įkalinimo įstaigose ir baigiant lygtinai paleistų asmenų lankymu namuose bei pagalba jiems.

Išvados

1. Teorijoje lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų traktuojamas kaip lygtinio atleidimo nuo bausmės rūšis. Tačiau įstatymo turinys rodo ką kita – lygtinai paleidžiamam asmeniui teismas nustato tam tikrus įpareigojimus (pvz., nesilankyti tam tikrose vietose, jei tai nesusiję su darbu, ir kt.), kurie sudaro bausmės turinį, nes riboja žmogaus teisinę padėtį. Tuomet logiška būtų išvada, kad lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų yra ne atleidimas nuo bausmės atlikimo, o *bausmės tąsa*, tik švelnesnėmis sąlygomis, ir jo, kaip bausmės, statusas turi būti įtvirtintas teisiškai.

2. Kadangi lygtinio paleidimo instituto įgyvendinimo procese dalyvauja tarpininkai, t. y. teismai, ne tik sulėtėja pats procesas, bet ir jaučiamas atotrūkis tarp bausmę vykdančių institucijų – pataisos įstaigos ir pataisos inspekcijos. Remiantis užsienio patirtimi galima teigti, kad būtent pastarųjų tarnybų bendradarbiavimas ir koordinuota veikla leidžia sudaryti nuteistiesiems optimalias sąlygas pasikeisti ir perorientuoti vertybių skalę. Lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų procese tikslinga atsisakyti tarpinės grandies – teismų ir kompetenciją paskirstyti kitoms grandims (kaip Švedijoje) arba kuriant naują instituciją, į kurią jeitų visuo- menės, pataisos inspekcijų bei įkalinimo įstaigų atstovai ir kurios uždavinys būtų tik lygtinio paleidimo taikymas ir priežiūra.

3. Lygtinio paleidimo instituto ribas reikėtų plėsti. Remiantis Kanados pavyzdžiu lygtinis paleidimas (parolis) galėtų būti taikomas netgi iki gyvos galvos nuteistiesiems asmenims, kurie atlikę dalį bausmės paleidžiami iš įstaigos ir kitą dalį bausmės atlieka laisvėje, prižiūrimi lygtinio paleidimo pareigūnų.

4. Norint lygtinį paleidimą padaryti veiksmingesnį, į lygtinai paleistų asmenų priežiūrą reikia įtraukti savanorius. Tam reikalingos teisinės prielaidos, kurios turėtų būti suformuluotos

Bausmių vykdymo kodekse. Norint tobulinti pataisos inspekcijų darbą reikia gerinti jų materialinę-techninę bazę, tobulinti pataisos inspekcijų darbuotojų profesinius įgūdžius ir žinias. Siekiant įtvirtinti aiškius ir griežtai apibrėžtus pataisos sistemos misiją bei tikslus, o kartu ir kiekvieno darbuotojo uždavinius turėtų būti parengti Veiklos standartai.

LITERATŪRA

1. **Pozniševas S. V.** Nusikaltėlių baudimas ir taisymas (penitenciarinio mokslo pagrindai). – Kaunas: Dirva, 1939.
2. **Recommendation** No. R(82) 16 of the Committee of Ministers to Member States on Prison Leave.
3. **Pavilonis V., Švedas G., Abramavičius A. ir kt.** Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
4. <http://www.britanica.com>.
5. **Lietuvos** Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 73 - 3084.
6. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37–1341.
7. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2003 m. balandžio 17 d įsakymas Nr. 107 „Dėl Pataisos inspekcijų pareigūnų įgaliojimų skiriant nuteistiesiems, atliekantiems viešųjų darbų ir laisvės apribojimo bausmes, bei lygtinai paleistiesiems iš pataisos įstaigų paskatinimo priemonės ir nuobaudas, bei jų skyrimo tvarkos, lygtinai paleistų iš laisvės atėmimo vietų asmenų itin piktybiškų viešosios tvarkos ir nustatytų pareigų pažeidimų sąrašo ir pataisos inspekcijų darbo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 40–1856.
8. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX–785, 21, 48, 50, 52, /.../ straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 362⁽¹⁾ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37–1341.
9. **Kalėjimų** departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. 4/07–79 „Dėl programos, metodinių rekomendacijų ir dokumentų formų, susijusių su pataisos inspekcijų veikla, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 48–2147.
10. **Lietuvos Respublikos** socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 104–2367.
11. **Lietuvos Respublikos** apskrities valdymo įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. 101–2015.
12. **Lietuvos Respublikos** bedarbių rėmimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991. Nr. 2–25; 1996. Nr. 18–457.
13. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1994 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. 360 „Dėl socialinės paramos koncepcijos“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 36–653.
14. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1992 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 704 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų apsirūpinimo gyvenamosiomis patalpomis įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1992. Nr. 29–908.
15. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1992 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 318 „Dėl nakvynės namų steigimo grįžusiems iš įkalinimo vietų bei kai kuriems kitiems asmenims ir jų įdarbinimo“ // Valstybės žinios. 1992. Nr. 18–540.
16. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės 1999 m. spalio 25 d. nutarimas Nr. 1179 „Dėl nuteistų ir grįžusių iš kardomojo kalinimo vietų, pataisos darbų ir socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų asmenų socialinės adaptacijos 1999–2003 m. programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 91–2676.
17. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2000 m. rugpjūčio 21 d. įsakymas Nr. 178 „Dėl pataisos inspekcijų steigimo“ // Valstybės žinios. 2000. Nr.70-2077.
18. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2001 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. 275 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų pataisos inspekcijų įsteigimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 3–86.
19. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministro 2002 m. sausio 22 d. įsakymas Nr. 16 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų pataisos inspekcijų nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 9–321.
20. **Stašinskas J., Valionis A.** Kalinio diena – laisvėje // Kryžkelė. 2001. Nr. 1.
21. **Žmogaus** teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1991.
22. <http://www.nplc.lt/>
23. **Joan Petersilia.** When Prisoners Return to the Community: Political, Economic and Social Consequences // Sentencing and Corrections. 2000/9.

24. **Lietuvos Respublikos** baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89–2741.
25. **Probacijos** modelio sukūrimas Lietuvoje. Mokslo taikomas tyrimas. – Vilnius, Teisės institutas, 2001.
26. **Mission Statement of the National Parole Board** // Minister of Public Works and Government Services. – Canada, 1995.
27. **Bo Svinsson**. Criminal Justice Systems in Sweden / Bra–report, 1995.
28. **Lietuvos Respublikos** Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 39–1091.

Conditional Release in the Law System of Lithuania

Lecturer Ramūnas Liutikas

Law University of Lithuania

SUMMARY

During the last couple of decades penalties alternative to the prison terms have become more and more popular all over the world. Lithuania is undergoing the process of international and regional integration now. It caused changes in the Lithuania's penal system, which is being reformed in order to conform to international standards. Article "Conditional Release in the Law System of Lithuania" analyses the conditional release, a type of penalties alternative to the prison terms and its place in law system of Lithuania. Author of this article discussed factors, which had allowed bearing the idea of the conditional release, development and place of this institute in today's law system. Consideration of arguments is concentrated on trying to show that conditional release is not only a release from punishment but it also deals with the contents of punishment and is an extension of it. There are some economic factors given about advantages of conditional release. This research work also analyses how conditional release influences the criminality and how it impacts the re-integration of convicts. Article shows imperfection of some aspects of conditional release and the possible ways to improve the situation. Within the content of article the experience of Canada and Sweden is described in the field of conditional release. Generalization of research on probation offices, which was carried out by the author of this article is included. 52 Probation officers took part in the research. Insufficient and ineffective regulation of conditional release, lack of financial support for probation offices and imperfect mechanism of conditional release in Lithuania were specified as the main problems. Taking into account the results of this research, the author presents some proposals, which may allow making the system of conditional release more effective. For example, decision on whether or not to grant conditional release should be taken by special independent non-judicial institution, not courts. The theme of the article is interesting and is not completely researched yet.